

Arboretumet ligger
nedanför herrgården i
Baggböle och breder ut
sig uppströms Ume älv.

En exposé av mångfald och möjligheter

I ett varierande landskap jämte Ume älv, strax väster om Umeå, finns träd och buskar samlade från norra halvklotets alla hörn.

Det 16 hektar stora arboretumet i Baggböle bjuder besökare på naturens mångfald och ger samtidigt rika möjligheter att lära sig mer om de olika arternas utbredning, egenskaper och historia.

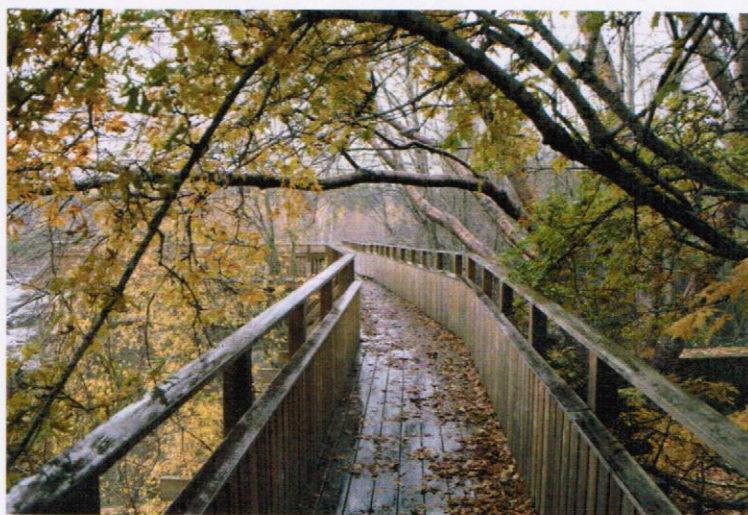
TEXT & FOTO JAN PETERSSON

Johnny Schimmel vid en av sina personliga favoriter - en rödblåg glasbjörk *Betula pubescens* 'Rubra' från en myr i norra Finland. Vid Skogsekos besök fanns de annars vackert mörkröda löven inte kvar på trädet. Det planterades av arboretumets upphovsman Carl-Gustaf Thøgersen vid hans sista besök på platsen 1998.

Vacker rödek *Quercus rubra* i Östra Nordamerikas lövängar.

Näverhagg *Prunus maackii* har vackert kopparfärgade stammar. Tillsammans med vacker blomning, riklig fruktställning och fina höstfärger gör det näverhaggen till ett dekorativt träd året om.

För 40 år sedan växte tankar på att skapa världens nordligaste trädsmåling, arboretum. Den tänkta platsen var Baggböle, strax väster om Umeå i Västerbotten. Initiativtagare var den danske dendrologen Carl-Gustaf Thøgersen, som kommit till Umeå för att studera. Så blev det också. Arboretumet i Baggböle öppnades 1977 och är än i dag ett av de nordligaste arboretumen i världen.

- Vi vänder oss först till studenter och forskare inom skog och trädgård, men i hög grad också till skogsägare samt natur- och trädgårdsintresserad allmänhet. En del vill nörda ner sig, andra bara njuta av naturmiljöerna, berättar Johnny Schimmel, föreståndare för stiftelsen Arboretum Norr.

- Mellan Baggböle och centrala Umeå är det ungefär en mil, så det är till och med cykelavstånd. Det gör arboretumet i Baggböle till ett populärt utflyktsmål.

” Vissa träd och buskar behöver hållas tillbaka, andra behöver kompletteras.

Johnny Schimmel

STIFTELSEN, BILDAD 1984, har även hand om två mindre arboretum: ett i Gällivare, ännu längre norrut, och ett på campusområdet i Umeå. Huvuddelen av finansieringen kommer från Akademiska hus, Sveriges lantbruksuniversitet (SLU), Umeå universitet och Umeå kommun. Därutöver bidrar flera företag, organisationer och privatpersoner.

- Det ligger i sakens natur att ett arboretum kräver skötsel. Inget är statiskt. Träd och buskar växer. Vissa träd och buskar behöver hållas tillbaka, andra behöver kompletteras. Leder, spänger och trappor slits och växer igen, skyltar likaså, säger Johnny, tacksam för alla som på olika sätt bidrar till verksamheten.

ARBORETUMET I BAGGBÖLE har en minimal åretruntbemanning, men under säsong är resurserna förstärkta. Från sen vår och in på hösten är aktiviteten som störst, mätt i både besökare och skötselåtgärder.

- Många kommer för att de är särskilt intresserade av träd och buskar, men det stora flertalet letar sig hit för att vandra i

fina miljöer. Samtidigt tror jag det bidrar till både förståelse och djupare intresse för ekologi att ta del av naturens fascinerande mångfald.

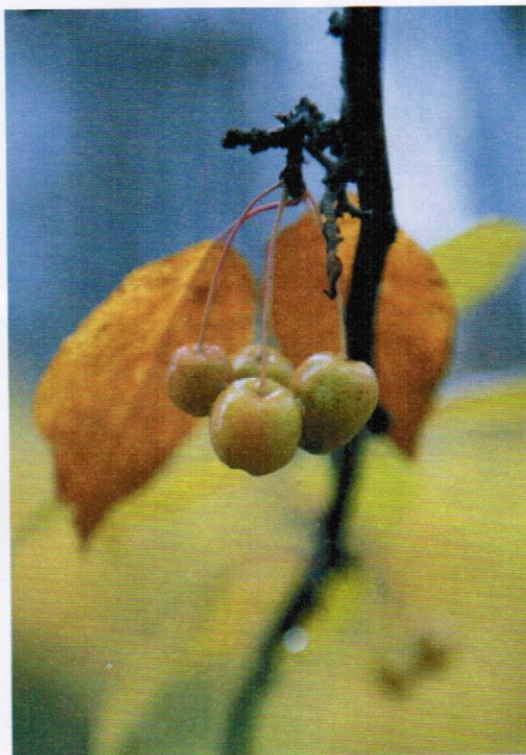
Den som vill bekanta sig med området har god hjälp av arboretumets webbaserade interaktiva karta. Nu pågår ett arbete med att placera ut nya skyltar försedda med QR-koder som leder till fördjupad information. Det går utmärkt att beställa guidning. Vanligen blir det 20-25 guidningar per år.

För Johnny, som är ekolog, är det en drivkraft att visa hur arter anpassar sig och samspelar i olika miljöer. Här kommer också människan in i bilden. Flera arter i arboretumet har tydliga kopplingar till människan i både historia och nutid.

ETT EXEMPEL ÄR den omfattande trädplanteringen i Umeå efter den stora stadsbranden 1888. Det visade sig att alléer av träd hade hjälpt till att dämpa eldens framfart. Därför blev det fortsatt

Ormgran är en variant av vår vanliga gran *Picea abies*. Den kännetecknas av mycket glesa och slingrande grenar, som i hög utsträckning saknar sidoskott.

Vackra små äpplen kallade Professor Sprenger (*Malus x zumi*).

utplantering av träd, främst björkar, längs stadens gator. Några år efter branden kom ett lass med lagerpoppel från Kungliga skogs- och lantbruksakademiens experimentfält på Kungliga Djurgården i Stockholm.

Lagerpopplarna inne i Umeå växte sig riktigt höga. När de togs ner, drygt 100 år senare, blev nya planterade. Lagerpoppel blev sedan ett populärt träd i stadens parker och trädgårdar. En ståtlig lagerpoppel i arboretumet påminner om trädets koppling till Umeås historia.

Även cembra-tallar, kända för sina stora och ätliga frön, har en historia ihop med människan. Efter nödåren 1867–1868 planterades stora mängder sibirisk cembratall i Umeå och andra platser i norra Sverige för att kunna hjälpa till med föda under eventuella nya nödår. En bieffekt blev att den på sibirisk cembratall specialiserade sibiriska nötkräkan etablerade sig som stannfågel. I arboretumet finns både sibirisk cembratall och släktingen koreatall.

ÖVER LAG ÄR det gott om död ved i arboretumets marker. Johnny berättar att stående och liggande död ved är viktiga komponenter i alla naturskogar världen

över och att sådana inslag är viktiga även i brukade skogar.

– Ja, det är mer än en symbolhandling att lämna högstubbar och annan död ved.

Vid områdets bestånd av contortatall är det extra gott om högstubbar, vanligen av asp. Dessa bidrar till en miljö så som den blir efter skogsbrand.

– Som gammal skogsbrandforskare är det kul att kunna

visa contortatall så som den växer där den har sin naturliga hemvist i Nordamerika.

Contortatallar utvecklar inte tjock skorpbark som våra svenska tallar. Det gör träden känsliga för bränder, men när elden letar sig upp i kronorna öppnar sig de annars slutna kottarna, med följd att det sprids enorma mängder frön.

– Visst finns det ett och annat undantag, men i väldigt hög grad är kottarna så kallat serotinösa: de behöver värme från brand för att släppa sina frön. Det ger täta

**” En del vill nörda
ner sig, andra bara njuta
av naturmiljöerna.**

Johnny Schimmel

Ett omfattande system av stigar leder besökare runt i arboretumet.

Johnny Schimmel bland stammar av contortatall *Pinus contorta* ssp. *latifolia*. Han berättar att träden från start planterades extra tätt. Detta för att skapa självgallring och kvistrensning som vid täta uppslag av contorta efter skogsbrand i områden där arten förekommer naturligt.

bestånd efter brand, med god självgallring och kvistrensning. Just därför får naturligt förnygrad contortatall efter brand ett annat växtsätt än i skogsbrukets betydligt glesare plantering. Här i arboretumet planterade vi contortatallen väldigt tätt för att efterlikna förhållandena efter en brand.

Arboretumets delar

- Europa
- Västra Nordamerika
- Östra Nordamerika
- Sibirien
- Kvarnängen
- Östasien
- Japanska trädgården
- Himalaya

• **Arboretum.** En i studiesyfte gjord plantering av buskar och träd.

• **Dendrologi.** Läran om träden. I vidsträckt betydelse även läran om andra vedartade växter, såsom buskar och lianer.

• Källa: Nationalencyklopedin

www.arboretum-norr.se

Den japanska trädgården är ett omtyckt utflyktsmål bland besökare som nöjer sig med en mindre tur i området.

ETT URSPRUNGLIGT MÅL för stiftelsen var att insamla kunskap om träd och buskars hårdighet och tillväxt, då i syfte att hitta plantmaterial för norra Sverige. Så är det alltså, men arboretumet har också fått stor betydelse för att sprida förståelse för biologisk mångfald och ekologi. Det är dessutom ett högt uppskattat utflyktsmål.

Idag har arboretumet över 450 taxa, det vill säga arter, underarter, varieteter eller andra systematiska enheter. Dessa är fördelade på närmare 2 900 individer av träd och buskar. Området är indelat i åtta olika delar.

– Arboretumet visar att det finns en

mängd träd som klarar sig i området. Mycket handlar förstås om trädens proveniens. Ett exempel är våra purpurgranar. De var av alltför sydlig proveniens och har därför haft svårt att klara vintrarna. Det har varit extra tufft ovanför snötäcket, så under många år har de vuxit oproportionerligt mycket på bredden i stället för att skjuta i väg på höjden.

En viktig resurs är arboretumets plantskola. Den används främst för att driva upp träd och buskar för utplantering i arboretumet, men levererar även en del växter till Umeå kommun. Rader av päron- och äppelträd ger möjligheter att ympa in och hitta nya sorter som kan

vara intressanta för odling i ett nordiskt klimat.

– Plantskolan blir ett första test om träd och buskar klarar att växa här i Baggböle.

JOHNNY STORTRIVS MED att få jobba med arboretumet och att få göra det på ett sätt som låter upplevelser, pedagogik och kunskaper gå hand i hand.

– Här kan alla njuta av och lära sig mer om biologisk mångfald. Vi vill visa att världen består av ett myller av arter och att dessa samspelar. Förstår man det är det lättare att inse värdet av biologisk mångfald.

Att Johnny kom att jobba med just detta beskriver han som delvis en slump.

– Visserligen har jag alltid haft ett intresse för träd, men det växte sig starkare då jag som doktorand fick hjälpa till med undervisning i dendrologi, det vill säga vetenskapen om träd och andra vedartade växter.

– Jag blev väldigt glad då jag 2008 blev tillfrågad om att jobba i Arboretum Norr. Behoven var stora, men det fanns en grund att jobba vidare på. Än i dag tillkommer nya arter och vi lär oss ständigt nytt. Det gör området till ett aktivt arboretum. Samtidigt förvaltar vi en genbank och skapar något som också kommande generationer kan glädja sig åt och ha nytta av, framhåller Johnny Schimmel. 🍂